

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

PRIRUČNIK ZA RAD SA MLADIMA O ZAŠTITI ZVIŽDAČA & IKT PROTIV KORUPCIJE

PRAKTIČNI PRIRUČNIK ZA OMLADINSKE
RADNIKE, ORGANIZACIJE CIVILNOG
DRUŠTVA, EDUKATORE I PRAKTIČARE

Razvijeno u okviru projekta "Digitalizacijom protiv korupcije"
(Erasmus+)

Decembar 2025

ERASMUS-YOUTH-2023-CB

Naziv projekta: „With Digitalisation Versus Corruption“ u okviru programa Erasmus Youth 2023 – Izgradnja kapaciteta u oblasti mladih – Zapadni Balkan

Broj projekta: 101131572

Projekat „With Digitalisation Versus Corruption“ sufinansira Evropska unija.

Koordinator:

NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Crna Gora

Organizacije učesnice:

- Znanstveno-raziskovalno združenje za umetnost, kulturne in izobraževalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Slovenija
- Phiren Amenca International Network (Phiren Amenca) – Belgija
- Privatna naučna ustanova Institut za primijenjena istraživanja za biznis Skoplje (IARB) – Republika Sjeverna Makedonija
- Gagnsæi samtök gegn spillingu (TI-IS) – Island
- Qendra Open Doors (OPEN DOORS) – Albanija
- EPEKA Berlin EV (EPEKA BERLIN EV) – Njemačka
- Europe for You, z.s. (EUROPE FOR YOU) – Češka
- Center for Education and Training Prizren (CET-PRIZREN) – Kosovo
- Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA Serbia) – Srbija
- Fundacja Europejski Instytut Outsourcingu (EOIF) – Poljska
- Udruženje Akustikum – muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Bosna i Hercegovina
- Lxkia Izcilik ve Doga Sporlari Kulubu Dernegi (LIDOSK) – Turska
- Arcigay (ACIGAY APS) – Italija
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Islandija
- Skupnost Občin Slovenije - Slovenija
- Institut Jožef Stefan - Slovenija

Autori:

- Udruženje Akustikum – muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Bosna i Hercegovina
- NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Crna Gora
- Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA Serbia) – Srbija
- Znanstveno-raziskovalno združenje za umetnost, kulturne, izobraževalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Slovenija
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Islandija

sadržaj

04	UVOD	15	MODUL 5: ZAŠTITA, UPUĆIVANJE I ORGANIZACIONA PRIPREMLJENOST
05	KOME JE OVAJ PRIRUČNIK NAMIJENJEN I KAKO GA KORISTITI	17	PREDLOŽENI FORMATI OBUKE
06	PRINCIPI FACILITACIJE ZA OSJETLJIV RAD NA TEMU BORBE PROTIV KORUPCIJE	18	PRAKTIČNI MATERIJALI I ALATI ZA TRENERE
07	MODUL 1: RAZUMIJEVANJE ZVIŽDAŠTVA I PRAVNE ZAŠTITE	19	STUDIJE SLUČAJA ZA RADIONICE
09	MODUL 2: DIGITALNI ALATI, BEZBJEDNOST I SIGURNO PRIJAVLJIVANJE	20	RJEČNIK POJMOVA I PREPORUČENI RESURSI
11	MODUL 3: ETIKA, GRAĐANSKA HRABROST I ULOGA OMLADINSKOG RADA	21	ZAKLJUČAK I SLJEDEĆI KORACI
13	MODUL 4: OSMIŠLJAVANJE OMLADINSKIH ANTIKORUPCIJSKIH AKTIVNOSTI		

UVOD

Korupcija narušava povjerenje, smanjuje pravičnost i slabi demokratski život. Mladi njene posljedice osjećaju u obrazovanju, zapošljavanju, pristupu uslugama, lokalnoj samoupravi i mogućnostima za učešće. Istovremeno, mnogi mladi nijesu sigurni kako nepravilnosti izgledaju u praksi, kako ih bezbjedno prijaviti i gdje potražiti podršku.

Zviždači imaju važnu ulogu u zaštiti javnog interesa tako što progovaraju o prevarama, zloupotrebi moći, sukobima interesa, nenamjenskom korišćenju sredstava, prijetnjama po zdravlje i bezbjednost ili drugim ozbiljnim nepravilnostima. Ipak, prijavljivanje nepravilnosti može ljude izložiti odmazdi, izolaciji, digitalnom riziku i emocionalnom pritisku. Iz tog razloga zaštita zviždača nije samo pravno pitanje; to je i pitanje omladinskog rada, etike, zaštite i digitalne pismenosti.

Ovaj prošireni priručnik pripremljen je kako bi pomogao omladinskim radnicima, organizacijama civilnog društva, facilitatorima i edukatorima u zajednici da ovoj temi pristupe odgovorno. Zasniiva se na izvornom Priručniku za rad sa mladima i dodaje praktičnu strukturu, jasnije ishode učenja, napomene za facilitaciju, smjernice za upravljanje rizikom, ideje za radionice i alate koji se mogu prilagoditi različitim zemljama i organizacionim kontekstima.

Glavni cilj

Pomoći omladinskim radnicima i praktičarima da stvore bezbjedne, informisane i na djelovanje usmjerene prostore za učenje u kojima mladi mogu razumjeti korupciju, prepoznati vrijednost zviždaštva, naučiti kako da se digitalno i etički zaštite i identifikovati pouzdane puteve podrške.

KOME JE OVAJ PRIRUČNIK NAMIJENJEN I KAKO GA KORISTITI

Ovaj priručnik je namijenjen za:

- omladinske radnike i omladinske organizacije koje žele da uključe teme integriteta i borbe protiv korupcije u neformalno obrazovanje;
- organizacije civilnog društva koje podržavaju odgovornost zajednice, transparentnost, inkluziju i ljudska prava;
- edukatore, trenere i facilitatore koji vode radionice, razmjene, kampanje ili sesije vršnjačkog učenja;
- praktičare u zajednici koji mogu biti prva osoba od povjerenja mladoj osobi koja je svjedočila nepravilnosti.

Priručnik možete koristiti na nekoliko načina:

- kao kompletnu obuku od 1 do 3 dana koja obuhvata sve module;
- kao kraću tematsku radionicu usmjerenu na jedno pitanje, kao što su digitalna bezbjednost ili etičke dileme;
- kao resurs za pripremu trenera prije sprovođenja antikorupcijskih aktivnosti;
- kao interni organizacioni referentni materijal za upućivanje, zaštitu i sigurniju komunikaciju.

Važna praktična napomena

Ovaj priručnik ne zamjenjuje pravni savjet, psihološko savjetovanje ili formalne mehanizme prijavljivanja. To je praktični vodič za obrazovanje i podršku. Kada se pojave stvarni slučajevi, facilitatori treba da poznaju svoje granice, izbjegavaju davanje rizičnih obećanja i upute učesnike na kvalifikovane službe kada je to potrebno.

PRINCIPI FACILITACIJE ZA OSJETLJIV ANTIKORUPCIJSKI RAD

Budući da zviždaštvo može uključivati strah, rizik, sram, ljutnju ili traumu, facilitacija uvijek treba da bude pažljiva i usmjerena na učesnike. Preporučuju se sljedeći principi:

- Stvorite bezbjedno i dobrovoljno okruženje za učenje. Nijedan učesnik ne smije biti pod pritiskom da otkrije lična iskustva ili osjetljive detalje.
- Koristite primjere i studije slučaja prije razgovora o stvarnim situacijama. To učesnicima daje distancu i smanjuje rizik.
- Budite transparentni u vezi sa svojom ulogom. Trener nije istražitelj, advokat ili novinar, osim ako izričito ne nastupa u tom svojstvu.
- Odvojite edukaciju od formalnog prijavljivanja. Prostori za obuku mogu objasniti opcije, ali ne treba da postanu improvizovani kanali za prijavljivanje, osim ako postoje odgovarajuće procedure.
- Razmišljajte o inkluziji. Mladi sa manje mogućnosti, manjinske grupe, LGBTQI+ mladi, mladi migranti ili mladi u nesigurnom zaposlenju mogu se suočiti sa dodatnim rizicima kada progovore.
- Sesije završite smirivanjem i informacijama o podršci, naročito nakon emocionalno teške diskusije.

MODUL 1: RAZUMIJEVANJE ZVIŽDAŠTVA I PRAVNE ZAŠTITE

Svrha modula

Ovaj modul uvodi osnovni koncept zviždaštva, objašnjava zašto je ono važno za demokratska društva i učešće mladih, i daje pristupačan pregled principa pravne zaštite.

Ishodi učenja

- definisati zviždaštvo jednostavnim jezikom i razlikovati ga od glasina, ličnih sporova ili optužbi iz loše namjere;
- identifikovati uobičajene oblike nepravilnosti koji mogu opravdati prijavljivanje;
- razumjeti svrhu okvira pravne zaštite, uključujući povjerljivost, kanale za prijavljivanje i zaštitne mjere protiv odmazde;
- promišljati zašto su mehanizmi zaštite važni za javno povjerenje i odgovornost.

Ključni koncepti

Zviždaštvo je otkrivanje informacija o nepravilnostima koje utiču na javni interes. To može uključivati korupciju, prevaru, zloupotrebu službenog položaja, nepravilnosti u javnim nabavkama, nepotizam, falsifikovana dokumenta, ozbiljna kršenja etike, štetu po životnu sredinu, nesigurne prakse ili nenamjensko korišćenje javnih ili donatorskih sredstava. Zviždač može prijaviti interno unutar organizacije, eksterno nadležnom organu ili, u nekim kontekstima, javno kada drugi kanali zakažu ili nijesu bezbjedni.

Dobra uvodna razlika za učesnike jeste razlika između sumnje, zabrinutosti i dokaza. Ljudi ne moraju uvijek imati savršen dokaz prije nego što iznesu zabrinutost, ali treba da razumiju važnost prijavljivanja u dobroj vjeri, činjenične tačnosti, dokumentovanja i izbjegavanja nepromišljenog dijeljenja informacija.

Na evropskom nivou, Direktiva (EU) 2019/1937 uspostavila je minimalne standarde za zaštitu osoba koje prijavljuju povrede prava Unije. Treneri se mogu pozvati i na standarde Savjeta Evrope i relevantne nacionalne zakone. U praksi, učesnicima su obično potrebni objašnjeni principi nego pravni detalji: povjerljivost, dostupni kanali za prijavljivanje, zabrana odmazde, obaveze postupanja po prijavi i pristup podršci.

Napomena za trenera

Avoid presenting whistleblowing as a heroic act only. It is helpful to acknowledge courage, but also to normalise responsible reporting as part of healthy institutional culture, ethical citizenship and community care.

Izbjegavajte da zviždaštvo predstavljate isključivo kao herojski čin. Korisno je priznati hrabrost, ali i normalizovati odgovorno prijavljivanje kao dio zdrave institucionalne kulture, etičkog građanstva i brige za zajednicu.

Predložena aktivnost: mapiranje percepcija

Zamolite učesnike da napišu prve tri riječi koje povezuju sa pojmom „zviždač“. Prikupite odgovore na flipčartu ili digitalnoj tabli, zatim ih grupišite u teme kao što su strah, hrabrost, izdaja, pravda, rizik i odgovornost. Koristite obrasce koji se pojave za razgovor o lokalnim stavovima i stigmatima.

Pitanja za diskusiju

- Sa kojim vrstama nepravilnosti se mladi najčešće susreću u svakodnevnom životu?
- Zašto mnogi ljudi čute čak i kada vjeruju da nešto nije u redu?
- Koje zaštite treba da garantuje svaki pravičan sistem prijavljivanja?

Kratak sadržaj za materijal za učesnike

Koncept	Objašnjenje jednostavnim jezikom	Primjeri
Zviždaštvo	Prijavljivanje nepravilnosti u javnom interesu	Prevara, mito, zloupotreba nabavki, nesigurne prakse
Odmazda	Negativne posljedice zbog progovaranja	Prijetnje, izolacija, otkaz, pritisak, kampanje blaćenja
Povjerljivost	Zaštita identiteta prijavitelja	Ograničen pristup identitetu, sigurno postupanje sa informacijama

MODUL 2:

DIGITALNI ALATI, BEZBJEDNOST I SIGURNO PRIJAVLJIVANJE

Svrha modula

Ovaj modul pomaže učesnicima da razumiju kako digitalni alati mogu podržati sigurno prijavljivanje i transparentnost, uz istovremeno naglašavanje rizika nadzora, nesigurne komunikacije i slabe digitalne higijene.

Ishodi učenja

- prepoznati ulogu šifrovane komunikacije, anonimnih sistema prijavljivanja i sigurnog dijeljenja datoteka;
- identifikovati uobičajene digitalne rizike kao što su phishing, otkrivanje metapodataka, nesiguran Wi-Fi, slabe lozinke i dijeljenje uređaja;
- primijeniti osnovne korake digitalne higijene prije, tokom i nakon prijavljivanja;
- uporediti alate ne samo prema praktičnosti, već i prema privatnosti, pristupačnosti i prikladnosti.

Osnovni sadržaj

Digitalni alati mogu učiniti prijavljivanje sigurnijim i efikasnijim, ali samo kada korisnici razumiju njihova ograničenja. Mladi učesnici često pretpostavljaju da su uobičajene aplikacije automatski bezbjedne. Zato se ovaj modul usmjerava na svakodnevno donošenje odluka: koji alat koristiti, šta ne dijeliti, kako smanjiti mogućnost praćenja i kako izbjeći nenamjerno izlaganje drugih ljudi. Primjeri koje treneri mogu predstaviti uključuju aplikacije za šifrovanu komunikaciju, usluge e-pošte koje poštuju privatnost, sigurne platforme za prijavljivanje, alate za anonimno pregledanje i jednostavne opcije dijeljenja datoteka sa snažnim kontrolama pristupa. Obrazovni cilj nije preopteretiti učesnike tehničkim detaljima, već im pomoći da donesu sigurnije odluke i prepoznaju kada je potrebna stručna podrška.

Osnovna lista digitalne higijene

Koristite jake jedinstvene lozinke; aktivirajte dvofaktorsku autentifikaciju gdje je moguće; odvojite ličnu i osjetljivu komunikaciju; razmišljajte o metapodacima u datotekama, fotografijama i snimcima ekrana; izbjegavajte slanje osjetljivih informacija preko nesigurnih mreža; i dokumentujte šta je poslato, kada i kojim kanalom.

Predložena aktivnost: poređenje alata

U malim grupama zamolite učesnike da uporede dva alata koja se koriste za komunikaciju ili prijavljivanje. Treba da razmotre šifrovanje, zaštitu identiteta, jednostavnost upotrebe, zadržavanje podataka, pristup na dijeljenim uređajima i rizike koji ostaju čak i kada je alat tehnički siguran.

Kategorija	Primjeri alata	Prednosti	Na šta obratiti pažnju
Poruke	Signal ili drugi šifrovani messengeri	Brza komunikacija; snažno šifrovanje	Izlaganje broja telefona; rezervne kopije; pristup uređaju od strane drugih
E-pošta	Usluge e-pošte usmjerene na privatnost	Korisno za duže zapise i priloge	Metapodaci ostaju relevantni; bezbjednost inboxa je i dalje važna
Platforme za prijavljivanje	Sistemi tipa GlobaLeaks / SecureDrop	Strukturisan prijem, funkcije anonimnosti, otpremanje dokaza	Zahtijeva organizacione kapacitete i jasno postupanje
Pregledanje i pristup	Tor Browser ili pregledanje svjesno privatnosti	Može smanjiti mogućnost praćenja i podržati anonimni pristup	Pogrešna učenja; pogrešna upotreba može stvoriti lažnu sigurnost

Pitanja za refleksiju

- Šta čini da alat djeluje bezbjedno, a šta ga zaista čini sigurnijim?
- Kako praktičnost može postati bezbjednosni rizik?
- Šta omladinski radnik treba da kaže kada nije siguran da li je digitalni plan učesnika dovoljno bezbjedan?

MODUL 3:

ETIKA, GRAĐANSKA HRABROST I ULOGA OMLADINSKOG RADA

Svrha modula

Ovaj modul istražuje moralnu stranu progovaranja: vrijednosti, povjerenje, solidarnost, dileme i podržavajuću ulogu omladinskih radnika bez preuzimanja odlučivanja od učesnika.

Ishodi učenja

- promišljati o etičkim tenzijama kao što su lojalnost naspram integriteta, ćutanje naspram odgovornosti i oprez naspram hrabrosti;
- razumjeti podržavajuću ulogu omladinskih radnika kao odraslih osoba od povjerenja, mentora i tačkaka za upućivanje;
- vježbati komunikaciju bez osuđivanja kada mlada osoba iznese zabrinutost;
- razviti pristup radu na integritetu zasnovan na vrijednostima sa različitim grupama mladih.

Osnovni sadržaj

zviždaštvu se često govori kroz pravne procedure, ali se mnoge stvarne odluke dešavaju prije nego što formalne procedure počnu. Ljudi se pitaju da li vrijedi progovoriti, da li će im iko vjerovati, da li će povrijediti kolege ili ih ćutanje čini saučesnicima. To su etička pitanja jednako koliko i pravna.

Od omladinskih radnika se ne očekuje da riješe svaki slučaj. Njihova uloga je često da slušaju, pomognu da se situacija strukturira, smanje paniku, izbjegnu štetu, podrže informisano donošenje odluka i povežu mladu osobu sa specijalizovanijom pomoći. Dobar odgovor omladinskog rada kombinuje empatiju, povjerljivost, jasne granice i praktičnu orijentaciju.

Dobra praksa za omladinske radnike

Slušajte bez ispitivanja. Razjasnite neposredne bezbjednosne rizike. Izbjegavajte obećanja koja ne možete ispuniti. Podstičite činjenično razmišljanje umjesto spekulacija. Objasnite opcije i ograničenja. Bilježite samo ono što je neophodno i zaštitite informacije koje posjedujete.

Vježba igranja uloga

Scenario: mladi volonter govori omladinskom radniku da lokalna organizacija možda

nenamjenski koristi projektni novac. Učesnici igraju četiri pozicije: mlada osoba, omladinski radnik, predstavnik organizacije i vršnjak. Debriefing se fokusira na emocije, moć, strah, dokaze i sigurne sljedeće korake.

Diskusija o vrijednostima

- Kada lojalnost grupi postaje štetno ćutanje?
- Kakva podrška je osobi potrebna prije nego što može djelovati sa građanskom hrabrošću?
- Kako omladinski rad može graditi integritet bez moralizovanja ili posramljivanja?

MODUL 4: OSMIŠLJAVANJE OMLADINSKIH ANTIKORUPCIJSKIH AKTIVNOSTI

Svrha modula

Ovaj modul pretvara znanje u praksu tako što pomaže učesnicima da osmisle radionice, kampanje i aktivnosti vršnjačkog učenja koje su realistične, zanimljive i bezbjedne.

Ishodi učenja

- prevesti složene antikorupcijske teme u pristupačne formate prilagođene mladima;
- osmisliti malu aktivnost podizanja svijesti ili kampanju sa jasnim ciljem i publikom;
- uključiti rizik, etiku i puteve podrške u dizajn komunikacije;
- procijeniti da li aktivnost promoviše osnaživanje, a ne strah ili senzacionalizam.

Osnovni sadržaj

Mladi će se vjerovatnije uključiti u temu kada aktivnosti djeluju konkretno i relevantno. Umjesto da se govori samo o institucijama, facilitatori mogu početi od svakodnevnih iskustava: nepravedni procesi selekcije, nedostatak transparentnosti budžeta, favorizovanje u školi ili lokalnim klubovima, ili nesigurni načini na koje se ljudi pritiskaju da ćute.

Kreativni formati su posebno korisni u omladinskom radu: kratki video, podkast, vršnjačka diskusija, stripovi, debata, pripovijedanje na društvenim mrežama, mapiranje zajednice i simulacione vježbe. Najjače aktivnosti kombinuju tri elementa: prepoznavanje problema, praktično znanje za sigurnije djelovanje i realističan put podrške.

Mini planer kampanje

Element	Vodeće pitanje	Primjeri	Napomene
Cilj	Šta treba da se promijeni nakon aktivnosti?	Podizanje svijesti; jačanje povjerenja u prijavljivanje; mapiranje službi podrške	Neka ciljevi budu realistični
Publika	Kome je namijenjeno?	Srednjoškolci; omladinski lideri; volonteri; lokalna zajednica	Prilagoditi jezik i format

Poruka	Koja je ključna poruka?	Važno je progovoriti bezbjedno; integritet štiti sve	Izbjegavati poruke zasnovane samo na strahu
Bezbjednost	Šta može poći po zlu i kako ćete smanjiti rizik?	Anonimno učešće; pravila moderacije; kontakti za upućivanje	Planirati prije objavljivanja

Predloženi grupni zadatak

Zamolite svaku grupu da osmisli četvoronedjeljni omladinski akcioni plan o integritetu ili sigurnom prijavljivanju. Svaki plan treba da sadrži cilj, ciljnu grupu, ključnu poruku, jednu onlajn aktivnost, jednu oflajn aktivnost, procjenu rizika i metod praćenja.

Pitanja za debriefing

- Da li aktivnost informiše, osnažuje i štiti?
- Da li ste uključili kontakte za podršku ili samo poruke za podizanje svijesti?
- Da li bi vaša aktivnost mogla slučajno izložiti učesnike ili podstaći nesigurno otkrivanje informacija?

MODUL 5: ZAŠTITA, UPUĆIVANJE I ORGANIZACIONA PRIPREMLJENOST

Zašto je ovaj modul važan

Mnogi priručnici se zaustavljaju na svijesti i prijavljivanju, ali omladinskim organizacijama je potreban i sloj pripremljenosti. Ako učesnik iznese ozbiljnu zabrinutost, organizacija treba da zna kako da odgovori bezbjedno, etički i proporcionalno.

Ishodi učenja

- identifikovati pitanja zaštite i dužnosti brige povezana sa diskusijama o zviždaštvu;
- razlikovati obrazovnu podršku, emocionalnu podršku i formalno vođenje slučaja;
- razviti jednostavan interni put upućivanja za trenere i omladinske radnike;
- razumjeti značaj dokumentovanja, povjerljivosti i sigurnog čuvanja.

Osnovne smjernice

Organizacijama koristi jednostavan interni protokol: kome se može obratiti, kako se čuvaju povjerljive informacije, kada se informiše menadžment, kada je potrebno eksterno upućivanje i šta ne treba raditi. Čak i mala NVO može pripremiti osnovni put odgovora. To smanjuje paniku i umanjuje mogućnost slučajne štete.

Mapiranje upućivanja je posebno važno. Treneri treba da znaju koje organizacije ili institucije u njihovom kontekstu mogu pružiti pravni savjet, psihosocijalnu podršku, pomoć za digitalnu bezbjednost, informacije o radnim pravima ili antikorupcijske kanale za prijavljivanje. Dobar priručnik zato podstiče pripremu prije početka radionice, a ne samo reakciju nakon nje.

Minimalna organizaciona spremnost

Imenovati odgovornu kontakt osobu; dogovoriti granice povjerljivosti; pripremiti kratku listu za upućivanje; definisati sigurne prakse čuvanja podataka; i pripremiti facilitatore kako da mirno odgovore kada učesnik podijeli stvarnu zabrinutost.

Jednostavan put upućivanja

Situacija	Neposredni odgovor	Moguće upućivanje	Napomene za facilitatora
Učesnik postavlja opšte pitanje	Pružiti obrazovne informacije	Nije potrebno formalno upućivanje	Ostanite u ulozi trenera
Učesnik opisuje raniju zabrinutost bez trenutnog rizika	Slušati i razjasniti potrebe za podrškom	OCD, pravna klinika, SOS linija, institucija od povjerenja	Ne gurati osobu da prijavi
Učesnik se plaši odmazde ili digitalnog izlaganja	Prioritet dati planiranju bezbjednosti	Podrška za digitalnu bezbjednost, pravni savjet	Izbjegavati nesigurno naknadno kontaktiranje
Neposredna opasnost ili ozbiljna zloupotreba	Slijediti hitne i zaštitne procedure	Nadležni organ / hitna podrška	Postupiti u skladu sa dužnošću brige

PREDLOŽENI FORMATI OBUKE

Priručnik može podržati različite formate izvođenja u zavisnosti od vremena, iskustva učesnika i organizacionih ciljeva.

Format	Suggested duration	Best use	Recommended modules
Format	Predloženo trajanje	<i>Najbolja upotreba</i>	Preporučeni moduli
Uvodna radionica	90-120 minuta	<i>Podizanje svijesti za nove grupe</i>	Modul 1 + odabrani dijelovi Modula 2
Jednodnevna obuka	5-6 sati	<i>Uravnotežena praktična obuka</i>	Moduli 1-4 + kratak segment o zaštiti
Dvodnevna obuka	10-12 sati	Dublje razvijanje vještina i dizajn projekta	Svi moduli + studije slučaja + planiranje kampanje
Interna sesija za jačanje kapaciteta osoblja	2-3 sata	Organizaciona pripremljenost i planiranje upućivanja	Moduli 2, 3 i 5

Primjer jednodnevne agende

1. Otvaranje, očekivanja i grupni dogovor
2. Modul 1: razumijevanje zviždaštva i pravne zaštite
3. Pauza
4. Modul 2: digitalni alati i sigurno prijavljivanje
5. Ručak
6. Modul 3: etika, igranje uloga i odgovor omladinskog radnika
7. Modul 4: dizajn kampanje ili aktivnosti
8. Završna refleksija, upućivanja i evaluacija

PRAKTIČNI MATERIJALI I ALATI ZA TRENERE

Sljedeći materijali se mogu kopirati u materijale za učesnike, radne listove za radionice ili vježbe zasnovane na slajdovima.

Lista za sigurno prijavljivanje

- Razjasnite šta se desilo, šta znate direktno i šta još treba provjeriti.
- Čuvajte dokaze na sigurnom mjestu i izbjegavajte pretjerano dijeljenje kopija.
- Razmotrite rizike za sebe i za druge koji mogu biti pogođeni.
- Koristite sigurniji komunikacioni kanal ako tražite savjet.
- Kontaktirajte organizaciju, savjetnika ili instituciju od povjerenja kada je potrebno.
- Dokumentujte odmazdu ili pritisak ako se pojave nakon prijavljivanja.

Lista za odgovor omladinskog radnika

- Ostanite smireni i zahvalite osobi na povjerenju.
- Nemojte ispitivati niti odmah zahtijevati dokaz.
- Razjasnite da li postoji hitna bezbjednosna zabrinutost.
- Objasnite svoju ulogu i granice povjerljivosti.
- Ponudite informacije, opcije i upućivanja umjesto instrukcija.
- Sve pisane bilješke čuvajte sigurno i minimalno.

Pitanja za refleksiju prije sesije

- Šta učesnici već vjeruju o korupciji i progovaranju?
- Da li ova tema može izazvati anksioznost ili stvarne životne zabrinutosti u grupi?
- Koji lokalni kontakti za upućivanje su vam potrebni prije početka sesije?
- Koje digitalne alate ćete koristiti tokom radionice i da li su prikladni?

STUDIJE SLUČAJA ZA RADIONICE

Slučaj 1 - Nenamjensko korišćenje sredstava omladinskog projekta

Volonter primjećuje fakture za opremu koja nikada nije kupljena. Organizacija se u velikoj mjeri oslanja na javno finansiranje i zaposleni se plaše reputacione štete ako problem postane javan.

- Koji su glavni rizici u ovoj situaciji?
- Kakva podrška bi mladoj osobi prvo bila potrebna?
- Šta bi bio sigurniji sljedeći korak?

Slučaj 2 - Favorizovanje pri dodjeli stipendija

Studenti sumnjaju da se stipendije dodjeljuju na osnovu veza, a ne transparentnih kriterijuma. Niko nije siguran gdje da prijavi, a mnogi se plaše da će biti označeni kao problematični.

- Koji su glavni rizici u ovoj situaciji?
- Kakva podrška bi mladoj osobi prvo bila potrebna?
- Šta bi bio sigurniji sljedeći korak?

Slučaj 3 - Šteta po životnu sredinu u zajednici

Mladi aktivisti dokumentuju ponovljeno nelegalno odlaganje otpada u blizini lokalnog naselja. Žele da javno pokrenu pitanje, ali brinu zbog digitalnog uznemiravanja i negativnih reakcija.

- Koji su glavni rizici u ovoj situaciji?
- Kakva podrška bi mladoj osobi prvo bila potrebna?
- Šta bi bio sigurniji sljedeći korak?

Slučaj 4 - Odmazda na radnom mjestu protiv pripravnika

Pripravnik iznosi zabrinutost zbog nesigurne prakse i iznenada biva isključen sa sastanaka i budućih prilika. Nije siguran da li se to računa kao odmazda.

- Koji su glavni rizici u ovoj situaciji?
- Kakva podrška bi mladoj osobi prvo bila potrebna?
- Šta bi bio sigurniji sljedeći korak?

RJEČNIK I PREPORUČENI RESURSI

Pojam	Praktično značenje
Zviždač	Osoba koja prijavljuje nepravilnost koja utiče na javni interes.
Korupcija	Zloupotreba povjerene moći radi privatne koristi ili nepravedne prednosti.
Odmazda	Kažnjavanje ili pritisak zato što je neko iznio zabrinutost.
Povjerljivost	Zaštita identiteta i ograničavanje pristupa osjetljivim informacijama.
Integritet	Postupanje u skladu sa etičkim principima, pravičnošću i odgovornošću.
Otvoreni podaci	Javno dostupne informacije koje mogu podržati transparentnost i nadzor.

ZAKLJUČAK I SLJEDEĆI KORACI

Ovaj priručnik je osmišljen da se koristi, prilagođava i lokalizuje. Omladinski rad na temi korupcije i zaštite zviždača najjači je kada povezuje vrijednosti, znanje, praktične vještine, digitalnu svijest i realistične sisteme podrške. Treneri se podstiču da primjere prilagode lokalnim realnostima, prevedu materijale za učesnike gdje je potrebno i redovno ažuriraju kontakte za upućivanje i pravne reference.

Najvažnije je da priručnik pomogne u stvaranju kulture u kojoj mladi razumiju da integritet nije apstraktan. On se živi kroz svakodnevne odluke, pravične sisteme, solidarnost sa onima koji su u riziku i povjerenje da se potraže sigurniji putevi kada nešto nije u redu.

Prezentacija organizacija učesnica i njihovih predstavnika u projektu

Naslov	Organizacija	Uloga
Zoran Dabetic	EPEKA Crna gora	Koordinator
Vedran Savić	UDRUZENJE AKUSTIKUM Bosna i Hercegovina	Koordinator
Nermina Simoncic	EPEKA Slovenija	Koordinator
Stefan Simoncic	EPEKA Slovenija	Koordinator
Matej Tisaj	EPEKA RS	Koordinator
Milica Nedeljkovic	EPEKA RS	Pomoćnik koordinatora
Belma Muratovic	EPEKA Crna gora	Pomoćnik koordinatora
Jerica Lorenci	EPEKA Slovenija	Pomoćnik koordinatora
Atli Thor Fanndal	TRANSPARENCY INTERNATIONAL Island	Pomoćnik koordinatora

PARTNERI

EPEKA Montenegro (vodeća organizacija)

Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA djeluje u Beranama, ruralnom području sa visokom nezaposlenošću mladih i ograničenim pristupom neformalnom obrazovanju. U okviru DigitalVSCorrupt koordinira ukupnu realizaciju, upravljanje i praćenje, i vodi nacionalne radionice za izgradnju kapaciteta usmjerene na transparentnost podržanu IKT-om i svijest zajednice u Crnoj Gori.

EPEKA Slovenija

Nevladino socijalno preduzeće aktivno u oblasti građanstva EU, omladinskog rada i inkluzije. EPEKA Slovenija je domaćin partnerskog početnog sastanka, podržava upravljanje i zajednički razvija module transparentnosti zasnovane na IKT-u inspirisane ERAR modelom; takođe je domaćin završne konferencije i podržava diseminaciju na nivou EU.

EPEKA Srbija

NVO iz Niša usmjerena na mlade, sa iskustvom u mobilnosti i inkluziji. U projektu, EPEKA Srbija su-vodi obuke, podržava dijalog mladih Kosovo-Srbija kroz zajedničke aktivnosti sa CET Prizren i pilotira lokalne kampanje o integritetu u javnim službama.

EPEKA Njemačka

Članica mreže EPEKA koja podržava interkulturalno učenje i komunikaciju. Doprinosi prekograničnoj diseminaciji, dizajnu radionica o građanskom angažmanu i medijima, i dokumentovanju dobrih praksi među partnerima.

CET Prizren (Kosovo)

Centar za obrazovanje i obuku Prizren promoviše demokratske vrijednosti i učešće mladih. U DigitalVSCorrupt zajednički dizajnira sadržaj obuke prilagođen mladima, suorganizuje radionice na Kosovu i saraduje sa EPEKA Srbija kako bi ojačao povjerenje, dijalog i antikorupcijsku pismenost među mladima.

Phiren Amenca (Belgija)

Međunarodna romska omladinska mreža sa snažnim kapacitetom dosezanja i zagovaranja. Vodi diseminaciju na nivou EU, podržava mjere inkluzije kroz sve aktivnosti i mentorira timove omladinskih kampanja kako bi došli do različitih publika inkluzivnim narativima.

Transparency International Island

Donosi antikorupcijsku ekspertizu, praktične alate za mapiranje rizika i prijavljivanje, i suautor je djelova priručnika za omladinski rad o korupciji u javnim institucijama i putevima odgovornosti.

Институт за применети истражувања за бизнис (Sjeverna Makedonija)

Podržava segment „Korupcija u poslovanju“ sesijama o rizicima javnih nabavki, sukobima interesa i izjavama integriteta MSP. Suorganizuje nacionalne radionice sa komorama i preduzetnicima.

QENDRA Open Doors (Albanija)

Centar civilnog društva usmjeren na mlade koji uključuje zajednice u neformalno obrazovanje i građansko djelovanje. Vodi radionice izgradnje kapaciteta u Albaniji i doprinosi studijama slučaja o integritetu lokalnih usluga.

Europe for You (Češka):

Podržava komunikaciju, dizajn kampanja i kreativne formate diseminacije.

FEIO (Poljska)

Fondacija za obrazovanje i dosezanje koja doprinosi dizajnu aktivnosti zasnovanih na istraživanju, brzim anketama i alatima za evaluaciju prije/poslije prilagodljivim omladinskim okruženjima.

AKUSTIKUM (Bosna i Hercegovina)

Kulturna organizacija koja koristi kreativne medije i audio-vizuelne metode. Su-vodi tri video-simulacijska rezultata o temama javnog sektora, poslovanja i prijavljivanja nepravilnosti, uključujući izradu scenarija i omladinsko su-kreiranje.

LIDOSK (Turska)

Organizacija za razvoj mladih fokusirana na građanske vještine i dijalog. Domaćin je radionica u Turskoj i doprinosi metodama facilitacije za različite grupe.

Arcigay (Italija)

Nacionalna organizacija civilnog društva sa ekspertizom u obrazovanju zasnovanom na pravima i facilitaciji bezbjednog prostora. Doprinosi strategijama inkluzije, etičkim protokolima i porukama kampanja o jednakosti i integritetu.

Svi partneri saraduju putem mesečnih koordinacionih poziva, zajedničkih predloga i zajedničkih poseta za praćenje.

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

DIGITAL VS CORRUPT

